

Dominik Sypniewski*

Regulacja i akredytacja jako instrumenty podnoszenia jakości w szkolnictwie wyższym w kontekście doświadczeń Stanów Zjednoczonych¹

Wstęp

W ostatnich latach powstało co najmniej kilka ważnych opracowań poświęconych diagnozie i rozwojowi szkolnictwa wyższego. W opracowaniach tych zwraca się uwagę na problemy związane z jakością kształcenia (Rószkiewicz, 2009: 41), niedopasowaniem kształcenia do wymagań rynku pracy (UNDP 2007: 81), a także wskazuje, że pozycja polskich uczelni w międzynarodowych rankingach (o ile w ogóle są w nich widoczne) jest bardzo słaba i w ostatnich latach ma tendencję stagnacyjno-sпадkową (Ernst&Young, 2010: 123). W odpowiedzi na wyzwania stawiane przed szkolnictwem wyższym wprowadzone zostały istotne zmiany w regulacjach prawnych dotyczących funkcjonowania uczelni. Za najważniejsze należy uznać dwie ustawy: ustawę z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1635 z późniejszymi zmianami, dalej w skrócie: p.s.w.) oraz ustawę z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455).

System szkolnictwa wyższego w Polsce opiera się na ministrze właściwym do spraw szkolnictwa wyższego (dalej w skrócie: minister), który dysponuje licznymi uprawnieniami, w tym określa w drodze rozporządzenia m. in.:

---

* Dr Dominik Sypniewski, adiunkt na Wydziale Administracji i Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej. Prorektor w Konsorcjum Uczelni FUTURUS.

¹ Niniejsza praca jest współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, projekt „Program Rozwojowy Politechniki Warszawskiej”.

- warunki opisu kwalifikacji pierwszego i drugiego stopnia, które ma uzyskać student;
- warunki, jakie musi spełniać jednostka organizacyjna uczelni, żeby prowadzić studia na określonym kierunku i poziomie kształcenia;
- warunki, jakie musi spełniać program kształcenia;
- warunki oceny programowej i instytucjonalnej (art. 9 p.s.w.).

Dodatkowo minister tworzy i likwiduje w drodze rozporządzenia publiczne uczelnie zawodowe (art. 18 ust. 2 p.s.w.), wydaje pozwolenia na utworzenie uczelni niepublicznych (art. 20 ust 2 p.s.w.), a także dysponuje licznymi środkami nadzoru, w tym może nakazać uczelni zaprzestanie prowadzenia studiów (art. 37a p.s.w.) oraz nakazać likwidację uczelni (art. 37 p.s.w.). Wyrażona w art. 4 ust. 1 p.s.w. zasada autonomii uczelni została w istotny sposób ograniczona. Tylko uczelnia spełniająca standardy określone przez ministra może prowadzić studia wyższe. Problem nadmiernej regulacji szkolnictwa wyższego w Polsce dobrze ilustruje stwierdzenie, że Uniwersytet Harvarda byłby w Polsce nielegalny (Dobrowolski, 2012).

Drugim elementem systemu szkolnictwa wyższego jest Polska Komisja Akredytacyjna (dalej w skrócie: PKA), „instytucja działająca niezależnie na rzecz doskonalenia jakości kształcenia”. PKA działa jako organ opiniodawczy ministra, a jej podstawowym zadaniem jest ocena jakości kształcenia oraz ocena spełniania warunków niezbędnych do prowadzenia studiów. Istotą działalności PKA jest więc ocenianie, czy jednostka organizacyjna spełnia różne standardy określone przez ustawodawcę lub przez ministra w drodze rozporządzenia. W orzecznictwie dominuje pogląd, że oceny PKA są dla ministra wiążące, tzn. nie może on odstąpić od oceny i dokonać własnej oceny, jak również nie jest uprawniony do badania podstaw tych ocen².

W tym kontekście nasuwa się pytanie, czy system szkolnictwa wyższego w Polsce sprzyja podnoszeniu jakości i wprowadzaniu innowacji w szkolnictwie wyższym? Priorytetem dla każdej uczelni jest osiągnięcie pełnej zgodności ze standardami, gdyż stanowi to warunek konieczny umożliwiający legalne działanie. Koszty osiągnięcia zgodności ze standardami są bardzo wysokie, a wiele standardów dotyczy zasobów uczelni, liczby i charakterystyki zatrudnionych pracowników czy też obowiązków sprawozdawczych. Trudno wskazać standardy odnoszące się do umiejętności i kompetencji rzeczywiście pozyskanych przez absolwentów, uzyskiwanych uprawnień zawodowych czy też ich postrzegania na rynku pracy. Tymczasem to właśnie amerykańskie uniwersytety od wielu lat uważane są za najlepsze na świecie, zdobywając najwyższe pozycje w międzynarodowych rankingach uczelni oraz prowadząc badania naukowe, których autorzy zdobywają prestiżowe wyróżnienia. Jest to możliwe w warunkach systemu pozbawionego scentralizowanego nadzoru nad uczelniami i ograniczoną regulacją szkolnictwa wyższego.

² Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 października 2003 r. (I SA 989/03), wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 1 grudnia 2010 r. (I SA/Wa 744/10).

Artykuł przedstawia amerykański system akredytacji oraz przedstawia jego ewolucję na przykładzie akredytacji szkół prawa. Doświadczenia te wskazują, że podniesienie jakości szkolnictwa wyższego wymaga deregulacji, zwiększenia autonomii uczelni oraz zredefiniowanie celów systemu akredytacyjnego.

Regulacja szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych

Szkolnictwo wyższe w Stanach Zjednoczonych jest regulowane przede wszystkim na szczeblu stanowym, a jego charakterystyczną cechą jest bardzo szeroka autonomia uczelni. Przepisy regulujące funkcjonowanie szkół wyższych w Stanach Zjednoczonych można podzielić na dwie grupy:

- przepisy dotyczące organizacji non-profit, do których zalicza się większość szkół wyższych;
- przepisy dotyczące wyłącznie szkół wyższych. W dalszej części artykułu analizowane są tylko te regulacje, które odnoszą się wyłącznie do szkół wyższych.

Potrzeba regulacji szkolnictwa wyższego pojawiła się wraz z jego rozwojem na początku XX w., a zwłaszcza w związku ze wzrostem liczby uczelni oferujących różnego rodzaju programy edukacyjne i korzystające z problemu asymetrii informacji (Reid, 1959: 12–13). Ponieważ kandydaci na studia nie dysponowali odpowiednią wiedzą i kompetencjami, żeby dokonać oceny jakości oferowanego kształcenia, w poszczególnych stanach zaczęto nakładać na uczelnie obowiązek uzyskania stosowanej licencji. Stanowe komisje otrzymały uprawnienie do określania standardów obowiązujących w szkolnictwie wyższym oraz wydawania uczelniom licencji.

Uczelnie próbowały kwestionować taką regulację na drodze sądowej, podnosząc że narusza ona konstytucyjnie chronioną wolność słowa. W sprawie Shelton College sąd uznał, że przywilej wydawania dyplomów potwierdzających określone wykształcenie jest ściśle związany z interesem publicznym, a więc w konsekwencji może być przedmiotem stanowej regulacji³. Podobnie, w sprawie Nova University sąd uznał, że władze Dystryktu Columbia miały prawo określić kryteria przyznawania licencji szkołom wyższym i odmówić przyznania licencji szkole, która tych kryteriów nie spełniła⁴. Wprowadzenie reglamentacji szkolnictwa wyższego w wielu stanach nie rozwiązało jednak problemu „fabryk dyplomów” – szkół wyższych, które oferują dyplom bez obowiązku spełnienia jakichkolwiek kryteriów (Ezell, Bear, 2012). Według J. Areen regulacja szkolnictwa wyższego oparta o obowiązek uzyskania licencji zmusiła szkoły wyższe do dostosowania się do standardów, jednak nie wpłynęło to na poprawę jakości kształcenia (Areen, 2010: 718). Od połowy XX w. można obserwować tendencję do regulowania szkolnictwa wyższego na szczeblu federalnym. Tendencja ta jest związana z rozwojem ochrony praw jednostek oraz rosnącymi

³ Wyrok Sądu Najwyższego stanu New Jersey z dnia 6 lutego 1967 r. (226 A.2d 612).

⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego Dystryktu Columbia z dnia 9 listopada 1984 r. (82 A.2d 1172).

wydatkami rządu federalnego na rozwój szkolnictwa wyższego, w tym na politykę preferencyjnych pożyczek i kredytów studenckich.

System akredytacji szkół wyższych w Stanach Zjednoczonych na przykładzie akredytacji ABA

Zasady ogólne

Charakterystyczną cechą systemu szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych jest brak centralnego organu administracji rządowej, który sprawowałby nadzór nad szkołami wyższymi oraz podejmował działania służące zapewnieniu i podniesieniu jakości kształcenia. Na początku XX w. zaczęto dostrzegać problem braku efektywnego mechanizmu umożliwiającego porównanie i ocenę uczelni funkcjonujących w warunkach decentralizacji i szerokiej autonomii, a także brak bodźców skłaniających uczelnie do poprawy jakości (Areen 2011: 1471). Inicjatywę stworzenia systemu akredytacji podjęły organizacje zrzeszające uczelnie: American Council of Education, Association of American Universities oraz organizacje regionalne. W ten sposób w Stanach Zjednoczonych wykształcił się system akredytacyjny, który w całości opiera się na prywatnych organizacjach non-profit, które jako instytucje akredytujące dokonują oceny jakości szkół wyższych według własnych standardów i kryteriów. Największe znaczenie mają instytucje regionalne, które akredytują programy prowadzone przez *college*⁵ oraz wyspecjalizowane instytucje, które akredytują programy związane z wykonywaniem wolnych zawodów⁶.

Skuteczność amerykańskiego systemu akredytacji uczelni jest związana z prywatnym charakterem instytucji akredytujących, co gwarantuje akademicką autonomię i niezależność. W przeciwieństwie do regulacji opartej o system licencji, który ogranicza się do reglamentacji, system akredytacyjny ma dużo bardziej rozbudowane cele, które obejmują:

- zapewnienie odpowiedniej jakości, poprzez weryfikację zgodności ze standardami na podstawie raportów samooceny oraz wizytacji;
- wspieranie poprawy jakości poprzez ocenę *peer-review*;
- stworzenie studentom dostępu do pożyczek ze środków stanowych i federalnych;

⁵ W Stanach Zjednoczonych istnieje sześć regionalnych instytucji akredytujących: New England Association of Schools and Colleges, Middle States Association of Colleges and Schools, Southern Association of Colleges and Schools Commission on Colleges, Higher Learning Commission of the North Central Association of Colleges and Schools, Northwest Commission on Colleges and Universities, Western Association of Colleges and Schools.

⁶ Przykładem wyspecjalizowanych instytucji akredytujących jest Section of Legal Education and Admission to the Bar, jednostka organizacyjna American Bar Association, która prowadzi akredytację szkół prawa.

- dostarczenie pracodawcom wiarygodnej informacji służącej ocenie kandydatów i podejmowaniu decyzji o sfinansowaniu studiów;
- wprowadzenie wzajemnej uznawalności punktów kredytowych pomiędzy akredytowanymi uczelniami (Eaton, 2009).

J. Areen podkreśla, że system akredytacyjny nie ogranicza się do wydawania pozytywnej lub negatywnej decyzji, ale dostarcza szkole wyższej poufny raport zawierający wskazówki, co zrobić, żeby podnieść jakość (Areen, 2010: 721). Podobnie jak w przypadku obowiązku posiadania licencji, podjęto próbę zakwestionowania systemu akredytacyjnego, wskazując, że narusza on przepisy antymonopolowe i prowadzi do ograniczenia konkurencji. W sprawie Marjorie Webster Junior College, sąd uznał jednak, że instytucja akredytująca miała prawo odmówić przyznania akredytacji szkole, która nie spełniała określonych przez nią standardów⁷.

Akredytacja ABA jako instrument regulacyjny

Choć system akredytacyjny powstał jako prywatna inicjatywa uczelni, która miała na celu zmniejszenie asymetrii informacji, to w XX w. został skutecznie wykorzystany przez instrumenty regulacyjne. Akredytacje w szczególności znalazły zastosowanie w dwóch obszarach:

- regulacji dostępu do specjalistycznych zawodów: adwokata, lekarza czy też stomatologa;
- regulacji pożyczek i kredytów studenckich finansowanych ze środków publicznych (stanowych i federalnych).

Przykładem ilustrującym zastosowanie akredytacji do regulacji dostępu do zawodu jest akredytacja szkół prawa przyznawana przez Section of Legal Education and Admission to the Bar⁸, jednostkę organizacyjną American Bar Association. ABA jest utworzonym w roku 1878 ogólnokrajowym stowarzyszeniem zrzeszającym adwokatów. ABA nie jest organem administracji publicznej, jak również nie wykonuje funkcji zleconych. Sekcja stworzyła system akredytacji, kształtując określone standardy i procedury oraz przyznając szkołom prawa akredytację, a także opracowała rekomendacje związane z wymaganiami i trybem przyjmowania kandydatów do adwokatury w poszczególnych stanach. W większości stanów zdecydowano się przyjąć, jako jedno z kryteriów nadania uprawnień do wykonywania zawodu adwokata, obowiązek uzyskania stopnia J.D. lub LL.B. przyznanego przez szkołę prawa posiadającą akredytację ABA (Moser, Huismann, 2011: 8–9).

Wykorzystanie akredytacji w drugim obszarze jest ściśle związane z polityką władz federalnych i stanowych, której celem było zwiększenie dostępu do szkolnictwa wyższego poprzez system preferencyjnych kredytów i pożyczek. Taka polityka

⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego Dystryktu Columbia z dnia 30 lipca 1970 r. (432 F.2d.650).

⁸ Section of Legal Education and Admission to the Bar (dalej: Sekcja) jest utworzoną w roku 1893 specjalną jednostką organizacyjną American Bar Association (dalej: ABA) odpowiedzialną za edukację prawniczą i nadawanie adwokatom uprawnień zawodowych, która przyznaje szkołom wyższym akredytację ABA.

wymagała jednak ewaluacji szkół wyższych i programów. Wykorzystanie istniejącego systemu akredytacyjnego było rozwiązaniem korzystnym dla władz stanowych i federalnych, gdyż nie musiały one ponosić kosztów związanych z procesem akredytacji. W przypadku szkół prawa zdecydowano się na wykorzystanie akredytacji ABA.

Choć akredytacja ABA formalnie nie jest instrumentem regulacyjnym, to z perspektywy funkcjonalnej wywołuje skutki prawne w sferze prawa publicznego, dające akredytowanym szkołom prawa dwie przewagi konkurencyjne:

- możliwość zagwarantowania studentom, że po zdobyciu dyplomu będą mogli ubiegać się o przyznanie uprawnień do wykonywania zawodu adwokata;
- możliwość zaoferowania studentom preferencyjnych pożyczek i kredytów ze środków publicznych, umożliwiających częściowo lub całkowite sfinansowanie kosztów studiowania.

Publicznoprawne skutki akredytacji oraz problematyka ochrony konkurencji stały się podstawowym źródłem krytyki akredytacji ABA.

Krytyka akredytacji ABA

Choć oficjalnym uzasadnieniem dla stworzenia akredytacji ABA była poprawa jakości edukacji prawniczej i ochrona interesu publicznego, to w literaturze wskazuje się, że akredytacja miała na celu wyeliminowanie z rynku szkół prawa kształcących zaocznie i wieczorowo, co pozwoliło na istotne ograniczenie liczby studentów prawa, a w konsekwencji ograniczenie liczby kandydatów do zawodu adwokata (Stevens, 1983: 93). Kompleksową krytykę akredytacji ABA przeprowadzili G.B. Shepherd i W.G. Shepherd (1998), którzy wskazali, że system ten stworzył monopol negatywnie oddziałujący na funkcjonowanie czterech rynków:

- szkół prawa kształcących przyszłych prawników;
- prawników oferujących usługi prawnicze;
- profesorów i specjalistów zatrudnionych w szkołach prawa;
- wewnętrzny rynek uniwersytetu, na którym szkoła prawa konkuruje z innymi jednostkami (Shepherd, Shepherd, 1998: 2100–2113).

Wykorzystując narzędzia analizy ekonomicznej wykazali, że część standardów akredytacji ABA doprowadziła do dynamicznego wzrostu kosztów edukacji prawniczej, wpływając tym samym na znaczący wzrost czesnego i zmniejszając dostępność szkół prawa dla ludzi biednych (Shepherd, Shepherd, 1998: 2177–2178).

Wątpliwości dotyczą również wpływu akredytacji ABA na jakość edukacji prawniczej. Raport Fundacji Carnegie wskazuje, że kształcenie w szkołach prawa powinno być w szerszym stopniu nastawione na rozwój praktycznych umiejętności, ale również zarzuca brak przygotowania w obszarze etyki zawodowej (Sullivan, 2007: 107). Zdecydowana większość standardów dotyczy posiadanych przez szkołę zasobów (materialnych, intelektualnych), a tylko nieliczne odnoszą się do mierzalnych i porównywalnych efektów kształcenia, np. poprzez współczynnik absolwentów, którzy zdali egzamin adwokacki (Bennett, 2010: 123–125). Akredytacja ABA nie służy również rozwojowi nowoczesnych form kształcenia. Obowiązujące standardy

wykluczają możliwość przyznania akredytacji szkole prawa oferującej kształcenie w formie korespondencyjnej lub on-line. Przykładowo, działająca na terenie stanu Kalifornia Concord Law School of Kaplan University realizuje program studiów zgodny ze standardami ABA w całości on-line, zatrudniając przy tym profesorów z renomowanych szkół prawa posiadających akredytację ABA. Szkoła prawa posiada jednak akredytację stanową, dzięki czemu jej absolwenci mogą się ubiegać o przyjęcie do stanowej adwokatury.

Akredytacja ABA a prawo antymonopolowe

Jednym z argumentów krytycznych wobec akredytacji ABA jest zarzut, że jej funkcjonowanie prowadzi do bezprawnego ograniczenia konkurencji między szkołami prawa oraz podnosi koszty edukacji prawniczej. Z perspektywy szkół prawa ubiegających się o akredytację można wskazać co najmniej trzy istotne problemy:

- ubieganie się o akredytację wymaga poniesienia dużych nakładów;
- proces przyznawania akredytacji jest kosztowny i może się zakończyć odmową przyznania;
- w procesie przyznawania akredytacji istotną rolę odgrywają pracownicy szkół posiadających już akredytację oraz adwokaci posiadający uprawnienia zawodowe.

Duże znaczenie dla rozwoju systemu akredytacji miała sprawa Massachusetts School of Law, w której sąd stwierdził, że decyzja o odmowie przyznania akredytacji ABA mieści się w granicach wolności wypowiedzi i w związku z tym nie podlega pod przepisy antymonopolowe, a szkody ponoszone przez szkoły prawa w związku z odmową przyznania akredytacji ABA wynikają z regulacji stanowych i regulacji federalnych, które wykorzystują w swojej działalności legislacyjnej akredytację ABA⁹. W tej samej sprawie na skutek wszczęcia przez Departament Sprawiedliwości postępowania antymonopolowego sąd nakazał również ABA usunięcie standardów:

- regulujących wysokość wynagrodzeń pracowników naukowo-dydaktycznych;
- zakazujących prowadzenie szkół prawa *for-profit*;
- zakazujących uznawania kredytów zdobytych w szkołach prawa nieposiadających akredytacji, dodatkowo wskazując sześć innych obszarów, rekomendując dokonanie modyfikacji standardów¹⁰.

Orzeczenie to miało istotny wpływ na reformę standardów akredytacji ABA, do których wprowadzono więcej norm odnoszących się bezpośrednio do jakości kształcenia.

Perspektywy rozwoju systemu akredytacyjnego

Właściwie od momentu, w którym system akredytacyjny zaczął być wykorzystywany przez władze federalne, pojawiały się próby stworzenia federalnej instytucji

⁹ Wyrok Sądu Okręgowego dla Pensylwanii z dnia 29 sierpnia 1996 r. (937 F.Supp. 435).

¹⁰ Postanowienie Sądu Okręgowego dla Dystryktu Columbia z dnia 25 czerwca 1996 r. (934 F.Supp. 435).

akredytującej bądź objęcia instytucji akredytujących nadzorem. Próby te zakończyły się częściowym sukcesem – uczestniczenie w federalnym systemie pożyczek i kredytów studenckich wymaga od uczelni uzyskania akredytacji wydanej przez instytucję uznaną przez Departament Edukacji zgodnie z procedurą określoną w Kodeksie Regulacji Federalnych (dalej: C.F.R.). Choć kryteria przyznania uznania nie mogą obejmować sposobu oceny osiągnięć studentów, to obowiązek zdobycia uznania Departamentu Edukacji ogranicza niezależność instytucji akredytującej. Mają one obowiązek ubiegać się o odnowienie uznania co najmniej raz na 5 lat (34 C.F.R. § 602.31[a]), jednak Departament Edukacji może wszcząć postępowanie weryfikacyjne w dowolnym momencie, nakładając na instytucję akredytującą określone obowiązki (34 C.F.R. § 602.33), a także może przedstawić instytucji akredytującej rekomendacje, które wprawdzie nie mają charakteru wiążącego, jednak wymagają pisemnego ustosunkowania się (34 C.F.R. § 602.35). Ograniczenie niezależności instytucji akredytujących wskazuje się jako istotne zagrożenie dla systemu podnoszenia jakości szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych (Areen, 2010: 727; Fritschler, 2007).

Odnośnie akredytacji ABA należy zauważyć, że od połowy lat 90. XX w. ABA podjęła szereg działań na rzecz jej reformy (Wahl, 1995). Charakteryzując wprowadzane zmiany należy zwrócić uwagę na tendencję do uelastyczniania standardów, dając szkołom prawa szerszą możliwość zatrudniania praktyków, wprowadzenia „innowacyjnych” form kształcenia, ukierunkowanych na rozwój umiejętności i kompetencji zawodowych, takich jak: kliniki prawa, przedmioty wspierające przygotowanie studentów do egzaminu adwokackiego, przedmioty integrujące elementy teoretyczne, doktrynalne i praktyczne oraz stosowania metod oceniania opierających się o umiejętności studenta i monitorujących jego rozwój (Flanagan, 2012).

J. Areen zwraca uwagę na konieczność zwiększenia roli w procesie akredytacji ABA osób zajmujących się edukacją prawniczą, a także wskazuje, że akredytacja nie może być wykorzystywana jako instrument prowadzący do ograniczenia konkurencji (Areen, 2011: 1492). Tworząc i stosując odpowiednie standardy oceny, akredytacja ABA może służyć podnoszeniu jakości edukacji, zwiększeniu zróżnicowania oferowanego kształcenia, a także wprowadzeniu do szkół prawa większej liczby zajęć praktycznych. Dyskusja dotycząca zmian w akredytacji ABA, jak również w całym systemie akredytacyjnym, dotyczy przede wszystkim konieczności zastąpienia mechanizmu badania zgodności ze standardami systemem *peer review*, który w większym stopniu służyłby stymulowaniu dyskusji w uczelniach i podnoszeniu jakości kształcenia (NACIQI 2012).

Podsumowanie

Dyskusja na temat diagnozy szkolnictwa wyższego oraz propozycji reform, które pozwoliłyby na podniesienie jego jakości i zwiększenie konkurencyjności w otocze-

niu międzynarodowym, jest niezwykle ważna. Choć trudno sobie wyobrazić funkcjonowanie w Polsce prywatnego systemu akredytacyjnego tworzonego i finansowanego przez akredytowane uczelnie, to amerykańskie doświadczenia częściowo są relewantne. Pozwalają one na sformułowanie trzech istotnych tez:

- sukcesy amerykańskich uczelni są związane z szeroką autonomią oraz brakiem nadmiernej regulacji ze strony państwa;
- system akredytacji amerykańskich uczelni jest w dużym stopniu niezależny od państwa i służy nie tylko zapewnianiu jakości rozumianej jako zgodność z określonymi standardami, ale również służy podnoszeniu jakości;
- ewolucja standardów akredytacji zmierza w stronę większej elastyczności i szerszego uwzględnienia rzeczywistych efektów kształcenia.

Co to oznacza dla polskiego szkolnictwa wyższego? Choć rząd zapowiadał wprowadzenie autonomii programowej, to reforma wprowadzona w roku 2011 doprowadziła do zwiększenia regulacji tego sektora (Dąbrowski, 2012). Choć PKA ma zagwarantowaną dużą niezależność, jednak należy zauważyć, że standardy dotyczące szkolnictwa wyższego określone są w rozporządzeniach, a minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego powołuje członków PKA (art. 48 ust. 2 p.s.w.), a także powołuje i odwołuje przewodniczącego PKA oraz jej sekretarza (art. 51 ust. 1 p.s.w.). Działalność PKA obejmuje przede wszystkim ocenę jakości kształcenia na istniejących kierunkach oraz ocenę wniosków o nadanie uprawnień do prowadzenia kształcenia¹¹. Ocena ta w dużym stopniu prowadzi do weryfikacji czy uczelnia spełnia standardy, w tym zwłaszcza standardy o charakterze formalnym, a w mniejszym stopniu do podnoszenia jakości kształcenia, wprowadzania innowacyjnych programów i nowoczesnych form kształcenia. Wątpliwości może budzić również brak nadzoru Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów nad uchwałami PKA o charakterze normatywnym oraz brak kontroli sądownoadministracyjnej nad uchwałami PKA w sprawach indywidualnych (Kijowski, 2012: 316).

Aplikując amerykańskie doświadczenia do polskiego systemu szkolnictwa wyższego, należałoby zaproponować przeprowadzenie deregulacji, poszerzając rzeczywisty zakres autonomii uczelni i zwiększając konkurencję między uczelniami. Standardy w szkolnictwie wyższym powinny w większym stopniu dotyczyć umiejętności i kompetencji zdobytych przez studentów i wychodzić naprzeciw potrzebom rynku pracy. Akredytacja PKA z pewnością jest rozwiązaniem pożądanym, jednak w większym stopniu powinna służyć kształtowaniu dobrych praktyk i podejmowaniu działań służących podnoszeniu jakości.

---

¹¹ W latach 2008–2011 PKA wydała 2320 ocen jakości kształcenia oraz 1868 ocen dotyczących wniosków o nadanie uprawnień kształcenia (PKA 2012: 38, 50).

Summary**Regulation and accreditation as quality improvement tools in higher education in the context of the experience U.S.**

There has been a discussion in Poland about improving quality of higher education for several years. Amendments increased the regulatory powers of the Minister of Science and Higher Education and introduced Polish Accreditation Committee – an independent body whose task is to assess the quality of higher education. The paper presents the experience of higher education in the United States, which shows that key factors in improving the quality of higher education are: wide autonomy of universities and independent accreditation system aimed at providing not only quality, but also its improvement. Accreditation system analysis has been carried out on the example of law schools accreditation granted by the American Bar Association.

Keywords: higher education, regulation, accreditation, quality of education, higher education in the United States.

Bibliografia

- Areen J. (2010), *Governing Board Accountability: Competition, Regulation, and Accreditation*, „36 Journal of College and University Law”.
- Areen J. (2011), *Accreditation Reconsidered*, „96 Iowa Law Review”.
- Bennett S.C. (2010), *When Will Law School Change?*, „89 Nebraska Law Review”, Nr 1.
- Dąbrowski K. (2012), *Obszary regulacji systemu szkolnictwa wyższego w Polsce (rozdz. 3)*, [w:] Dąbrowski K., Sypniewski D. (red.), *Deregulacja w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa.
- Dobrowolski P. (2012), *Harvard w Polsce nielegalny*, <http://www.rp.pl/artukul/9157,877153-Harvard-w-Polsce-nielegalny.html>, dostęp dnia 13.11.2012 r..
- Eaton J.S. (2009), *An Overview of U.S. Accreditation*, Council for Higher Education Accreditation, http://www.chea.org/pdf/2009.06_Overview_of_US_Accreditation.pdf, dostęp dnia 13.11.2012 r..
- Ernst&Young (2010), *Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce*, Warszawa.
- Ezell A., Bear J. (2012), *Degree Mills: The Billion-dollar Industry That Has Sold Over a Million Fake Diplomas*, New York: Amherst,
- Flanagan R.C. (2012), *Leveraging Support Programs for Innovative Teaching Methods Across the Curriculum* (rozdz. 9), [w:] Moss D.M et al. (red.) *Reforming Legal Education. Law Schools at the Crossroads*, miasto? Charlotte, NC.
- Fritschler A.L. (2007), *Government Should Stay Out of Accreditation*, „53 The Chronicle of Higher Education”, Nr 37.

- Kijowski D.R. (2012), *Uprawnienia administracyjne*, rozdz. 5, [w:] Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A. (red.), *Prawo administracyjne materialne*, Warszawa.
- Moeser E., Huismann C. (2011), *Bar Admission Requirements 2011*, National Conference of Bar Examiners and American Bar Association, Madison–Chicago.
- NACIQI (2012), *Report to the U.S. Secretary of Education: Higher Education Act Reauthorization. Accreditation Policy Recommendations, National Advisory Committee on Institutional Quality and Integrity*, <http://www2.ed.gov/about/bdscomm/list/naciqi-dir/2012-spring/telecomferen,ce-2012/naciqi-final-report.pdf>, dostęp dnia 13.11.2012 r..
- PKA (2012), *Działalność Państwowej Komisji Akredytacyjnej w latach 2008–2011. III Kadencja*, Warszawa.
- Reid R.H. (1959), *American Degree Mills*, American Council on Education, Washington D.C.
- Rószkiewicz M. (2009), *Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce. Wyzwania w obszarach strategicznych*, Warszawa.
- Shepherd G.B., Shepherd W.G. (1998), *Scholarly Restraints? ABA Accreditation and Legal Education*, „19 Cardozo Law Review”, Nr 6.
- Stevens R. (1983), *Legal Education in America from 1850 to the 1980s*, Chapel Hill.
- Sullivan W.M. et al. (2007), *Educating lawyers: preparation for the profession of law*, Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, San Francisco.
- UNDP (2007), *Edukacja dla pracy. Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2007, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju*, Warszawa.
- Wahl R.E. (1995), *Report of the Commission to Review the Substance and Process of the American Bar Association's Accreditation of American Law Schools*, <http://apps.americanbar.org/legaled/accreditation/Wahl%20Report.pdf>, dostęp dnia 13.11.2012 r..

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1635 z późniejszymi zmianami)
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455).
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 1 grudnia 2010 (I SA/Wa 744/10).
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 października 2003 r., I SA 989/03.
- Wyrok Sądu Okręgowego dla Pensylwanii z dnia 29 sierpnia 1996 r. (937 F.Supp. 435).

Wyrok Sądu Apelacyjnego Dystryktu Columbia z dnia 9 listopada 1984 r. (82 A.2d 1172).

Wyrok Sądu Apelacyjnego Dystryktu Columbia z dnia 30 lipca 1970 r. (432 F.2d.650).

Wyrok Sądu Najwyższego stanu New Jersey z dnia 6 lutego 1967 r. (226 A.2d 612).

Postanowienie Sądu Okręgowego dla Dystryktu Columbia z dnia 25 czerwca 1996 r. (934 F.Supp. 435).